

פרשת במדבר מי סופר אותך!?

דליה מרקס

מגיל צעיר מאד הייתי גאה במורשת שלי: דור עשירי בירושלים מצד סבי הספרדי. סבי מורנו ז"ל הראה לנו את הרישומים שמראים שכבר עשרה דורות בני המשפחה חיים בירושלים (ולפני כן בצפת). אני זוכרת שבצד הגאווה וההתרגשות חשתי גם צביטה של החמצה – בעץ המשפחתי צוינו רק שמות הגברים. איפה הן הנשים שנישאו לגברים האלה, ילדו אותם, סעדו אותם? מדוע נגרע חלקן במורשת המשפחתית? מדוע לא נזכר שמן ועצם קיומן אבד לנו? מחשבות אלה מעסיקות אותי בפתיחת חומש במדבר.

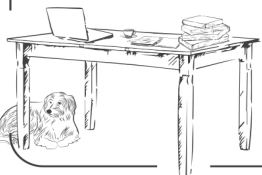
ספר במדבר פותח בציווי חגיגי ומרומם לקיים מניין: "שָׂאוּ אֶת-רֹאשׁ כָּל-עֵדַת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם" (פסוק ב). אנו מצפים למניין אדיר ממדים של "כָּל-עֵדַת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל": כל אוהל יבוקר, כל משפחה תימנה, חגיגת ענק של פדויי מצרים!
והנה חלקו השני של הפסוק מצמצם את המניין: "בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת כָּל-זָכָר לְגִלְגֻלְתָּם". רק הזכרים זוכים להימנות. הפסוק הבא מצמצם את הנספרים אף-יותר: "מִבְּנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כָּל-יֶצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל תִּפְקְדוּ אֹתָם לְצַבְאֹתָם" (פסוק ג).

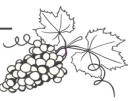
עתה אנו מבינים שהמניין הוא לצרכי מלחמה, רק הגברים הבוגרים נספרים. לעולם לא נדע את מספר הנשים, התינוקות, הילדים, הזקנים והבלתי-כשירים לקרב שיצאו ממצרים והשתתפו בנס. הם לא נספרו, וכאילו מעולם לא היו.

מול הקול המצמצם יש בתנ"ך גם קולות אחרים, מכלילים. כך מתוארת למשל ההתייצבות בפני הברית: "אַתֶּם נֹצְבִים הַיּוֹם כְּלֶכֶם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם... כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל: טַפְכֶם נְשִׁיכֶם וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ מִחֻטְבַּת עֵצֶיךָ עַד שְׂאֵב מִימֶיךָ" (דברים כט, ט) גברים, נשים וטף מכל המעמדות.¹
כך למשל כשהם מבינים את מצוות סמיכת הידיים האמורה בבני ישראל מתייחסת לגברים ולא לנשים: "בני ישראל סומכים ואין בנות ישראל סומכות" (קידושין לו, ע"א).

מהמניין של בני ישראל אנו לומדים שכל אחד מבני יעקב זכה שמחלציו יצא שבט, כל אחד מבני יעקב, לא מביטו. מה עם דינה בתם של יעקב ולא? כבר ראינו שהיא לא זכתה להיות אמו של שבט. הלוויים לעומת זאת לא נימנו במניין השבטים, הם במעמד מיוחד. ולעומת זאת, מחלציו של יוסף יצאו שני שבטים, בניו – אפרים ומנשה – הם מעתה שני שבטים. וכך נוצר מחדש המספר 12. אבל ייתכן שדינה לא נשכחה ולא נזנחה. לפי מסורת מדרשית, דינה היא אמה של אוסנת, אסנת לפי מדרש זה היא הילדה שדינה ילדה לאסונה (והכוונה כמובן למעשה דינה, בראשית לד). אסנת נישאה ליוסף דודה, ומכאן שדינה אולי לא זכתה לשבט שיהיה קרוי לע שמה אבל היא סבתם של אפרים ומנשה. כך שגם אם היא אינה נזכרת בשמה, היא נזכרת בצאצאיה.

¹ גם חז"ל הלכו בדרך כפולה זו, לעתים קראו את התנ"ך כמתייחס לקהל כולו (האם נוכל לדמיין שעשרת הדברות נתנו לגברים בלבד?) ולעתים פירשו פירוש מצמצם. לדוגמה, כשגרסו ש"בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" הם הגברים ולא "בנות ישראל", בכך לא ספרו אותן בקהל.

אחת התחושות הקיומיות הקשות ביותר היא הרגשת שאנחנו בלתי נראים או נראות, בלתי נחשבים או נחשבות, או בלשון ימינו, שלא סופרים אותנו. המשחק העדין בין הכללה ושיתוף ובין הרחקה והדרה אינו מסתיים במקרא ובלימודו. רבים ורבות רבים חשים גם כיום שהם אינם חלק מהשיח היהודי-ישראלי, שהם מודרים, שאין סופרים אותם. שלא רואים אותם, שלא מחשיבים את דעתם, רגשותיהם. אתגר מרכזי העומד בפנינו הוא לתת מקום לכל מקהלת הקולות הנהדרת של עמנו וגם של מי שאינם מבני עמנו שחיים בארץ הזו – נשים וגברים, צעירים ומבוגרים, תל אביביים, ירושלמים, אנשי הפריפריה, קיבוצניקים, מושבניקים, עולים וותיקים, בני ובנות כל העדות והמוצאים.

משימה קדושה עומדת בפנינו והיא לדרוש את מקורותינו הקדומים ואת חיינו העכשוויים בעיניים רעננות, למצוא בהם קולות רבים עתיקים וחדשים, שנספור את כולם ונזכור את כולם, וכך תגדל מקהלת הקולות היהודיים והישראליים, תגדל ותתעשר במאוד מאוד.

[פורסם לראשונה באתר 929]

